

FIGURI DE PROTOPOPI GRECO-CATOLICI ALBAIULIENI LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

Veche reședință a mitropoliților români din Transilvania și Ungaria, Alba Iulia a adăpostit întotdeauna un nucleu de viață bisericească. Oraș regesc, Alba Iulia a fost și sediul unui scaun protopopial, dovadă fiind faptul că hotărârile sinodului din 5 septembrie 1700 cuprind printre semnături pe *Protopopulu Petru din Alb 'a-Juli 'a cu 22 preoți*¹.

După unirea religioasă și după acel “popa Petru” puține sunt datele despre cei ce au păstrorit scaunul protopopial al Albei Iulia. În 1733 conscripția episcopului Klein îl prezintă pe popa Ioan ca ocupant al scaunului de protopop², tot el fiind menționat și în anul 1748³.

Urmează o perioadă în care datele despre protopopii din Alba Iulia sunt puține: Alexandru Aaron, menționat de documente în anii 1759 și 1779⁴, apoi Tiron Dragoși, menționat în documentele din 1781⁵ și 1784⁶. Urmează, în ordine cronologică, George Demeter (1794-1807), Simion Crainic (1807-1823), A. Preșa (1824-1832), Constantin Molnar (1833-1849), Augustin Papp (1849-1870), Grigorie Elecheș (1870-1886) și Simion Micu (1886-1918)⁷.

Puține sunt datele privind primii ani de activitate ai protopopului Augustin Papp. Ajuns în această funcție după terminarea revoluției din 1848-1849, activitatea lui Augustin Papp reiese din actele Mitropoliei Române Unite de Alba Iulia și Făgăraș doar prin prisma trimerii datelor statistice și a bilanțurilor anuale⁸.

După anul 1853 însă, numele lui Augustin Papp este tot mai mult prezent în documente, asociat fiind cu grave nereguli în ceea ce privește administrarea finanțelor parohiei Alba Iulia-Lipoveni și a protopopiatului.

La repetatele reclamații ale credincioșilor, mitropolitul numește în anul 1861 o comisie, pentru a cerceta abuzurile protopopului. Din această comisie face parte și vicarul general Constantin Alutan, ce înaintează la 7 octombrie 1861 un

---

¹ Grama 1884, p. 89.

² Ibidem, p. 133.

³ Miron 2004, p. 438.

⁴ Ibidem.

⁵ Dumitran 2005, p. 383.

⁶ Miron 2004, p. 439.

⁷ Șematism 1900, p. 133.

⁸ Folosim termenul bilanț ca o actualizare a termenului *rațion*, prezent în documente pe întreaga perioadă avută în vedere.

raport, în care protopopul este găsit responsabil pentru o greșită gestionare a veniturilor parohiei și protopopiatului⁹.

Deloc impresionat de raportul comisiei, protopopul adresează mitropolitului, o zi mai târziu, în 8 octombrie 1861, un protest în care menționează că, din punctul de vedere al autonomiei bisericești, protopopii nu sunt supuși acelei comisii, protest care este aprobat de mitropolit¹⁰.

În anul următor plângerilor credincioșilor se adaugă cele ale curatorului primar, Axente Sever, care reclamă atitudinea necorespunzătoare a protopopului, motivându-și reclamația prin relatarea a două întâmplări: în perioada 18-23 februarie 1862 protopopul nu se prezentase la oficierea slujbei, iar înainte de această perioadă refuzase să slujească la înmormântarea unui copil din Alba Iulia-Lipoveni, spunându-i tatălui să se adreseze preotului ortodox din localitate¹¹. Acestor fapte reprobabile li se adaugă datoria de 4000 florini pe care Augustin Papp o avea față de biserică¹². Toate acestea îl obligă pe mitropolit la a decide predarea arhivei și a averii parohiei Alba Iulia-Lipoveni și a protopopiatului către un administrator interimar, în persoana lui Iacob Lugosianu, parohul Teiușului, până la verificarea tuturor faptelor reclamate¹³.

Augustin Papp nu a acceptat îndepărtarea sa din funcție și a înaintat proteste la forurile superioare ale Mitropoliei Greco-Catolice, deoarece în 3 noiembrie 1863 episcopul din Oradea Mare, Iosif Papp Szilagy, înștiințează Mitropolia despre sentința Nunțiatunii Apostolice din Viena, prin care un paroh și un arhidiacon investit nu poate fi lipsit de oficiul său decât în urma unui proces criminal și a unei sentințe aprobate de toate forurile competente judecătorești. Protopopului din Alba Iulia urma a i se restitui oficiul, Consistoriul putând să pună sechestrul pe averea acestuia, pentru recuperarea pagubei¹⁴.

De bună seamă că atitudinea protopopului nu a fost apreciată de mitropolit, căci în anii care urmează se încearcă numirea unei noi comisii, condusă de același Iacob Lugosianu, care să preia de la protopop arhiva parohiei și a protopopiatului, pentru o cercetare care să permită stabilirea cu exactitate a sumelor datorate bisericii. Deși i se prezintă o cerere oficială, Augustin Papp refuză să o deschidă și înapoiază comisiei plicul nedesfăcut, ceea ce îl determină pe Iacob Lugosianu să propună ca mitropolitul să ceară de la Înalțul Guvern scoaterea lui Augustin Papp din oficiul parohial și protopopesec¹⁵. Înainte de a se

⁹ D.J.A.N. Alba, fond Mitropolia Română Unită de Alba Iulia și Făgăraș cu sediul în Blaj - Acte înregistrate, dos. 769/1864, f. 6-7.

¹⁰ Ibidem, f. 4-5.

¹¹ Ibidem, f. 35.

¹² Ibidem, f. 50.

¹³ Ibidem, f. 68-69, 79-85.

¹⁴ Ibidem, f. 168.

¹⁵ Ibidem, dos. 332/1864, f. 5.

adresa forurilor administrative, mitropolitul îi adresează protopopului un ultim avertisment, în care precizează că *nepasarea și indaradnicia fratiei tale facia cu Noi si cu cele ordonate de autoritatea noastra a ajunsu la cea mai înaltă culme*¹⁶. Hotărându-se să răspundă tot mai amenințătoarelor scrisori ale mitropolitului, Augustin Papp adeverește la 3 aprilie 1864 că a luat la cunoștință Decretul nr. 268 al Consistoriului Mitropolitan, prin care trebuie să predea arhiva protopopiatului și a parohiei Alba Iulia-Lipoveni¹⁷.

Din documentele pe care le-am parcurs nu reies urmările activității comisiei numite și a administratorului interimar, dar în anul 1866 există alte reclamații împotriva lui Augustin Papp, în calitate de protopop al Albei Iulia¹⁸.

Ca urmare a acestor reclamații repetate, soluția găsită de Consistoriul Mitropolitan pentru îndepărtarea lui Augustin Papp din oficiul parohial și cel protopopesc a constat în propunerea lui pentru postul de inspector școlar. Cu data de 1 august 1870 Augustin Papp înaintează mitropolitului o scrisoare, în care precizează: *Acesta este ziua in care [...] sum îndatoritu se me declaru, ori pre lunga oficiale de parochu si protopopu alu Albei Iuliei, ori pre lunga Inspectoratulu de scole*¹⁹. În explicarea deciziei pe care o va lua, Augustin Papp nu uită să prezinte motivul pentru care ar putea rămâne în scaunul protopopesc, și anume *amorea mea ferbinte catra poporulu pastorirei mele de pana acumu, amorea poporului meu ce me liubesc – Martoru mi este Domnulu ! - cu [...] veneratiune*²⁰, amintind apoi și unele nereguli înfăptuite de fostul administrator interimar. După prezentarea realizărilor proprii din cei 21 de ani de păstorire a protopopiatului, Augustin Papp își face cunoscută decizia: *cu anema sangeranda si ochi lacramandi; mi dau adeca dimissiunea dela oficiale de parochiu si protopopu actuale alu Albei Iuliei*²¹. Nu suntem siguri de “inima sângerândă” a fostului protopop, mai cu seamă că scrisoarea este semnată *Augustu de Papu, Insp. Reg. de scole*²².

După demisia lui Augustin Papp, paroh în Alba Iulia-Lipoveni și protopop a fost numit Grigorie Elecheș, fostul protopop al Sânmartinului.

La instalarea în funcție a fost prezent Ioan Deac, protopopul Cutului, care raportează mitropolitului modul de introducere al noului protopop în atribuțiile sale. Ajuns în Alba Iulia în a treia zi de Crăciun, Ioan Deac îl găsește pe noul protopop cazat în clădirea școlii, casa parohială fiind încă ocupată de Augustin Papp. Cei doi protopopi s-au îndreptat către biserică, unde s-au întâlnit cu

¹⁶ Ibidem, f. 6.

¹⁷ Ibidem, f. 1.

¹⁸ Ibidem, dos. 529/1866, 934/1866, 1039/1866, 1166/1866 și 1769/1866.

¹⁹ Ibidem, dos. 1487/1870, f. 1.

²⁰ Ibidem, f. 1r-1v.

²¹ Ibidem, f. 3.

²² Ibidem.

parohul din Șard, și toți trei au celebrat Sfânta Liturghie, în prezența unui număr mare de credincioși. S-a citit credincioșilor diploma de numire în funcție a lui Grigorie Elecheș, după care noul protopop a ținut o predică referitoare la misiunea preotului. La sfârșitul predicii, protopopul Cutului a fost abordat de curatorul și casierul bisericii, care au reproșat faptul că nu au fost consultați cu privire la numirea noului protopop și nu au fost înștiințați de venirea lui, astfel că nu au reușit să elibereze casa parohială în timp util²³.

Abia numit în noua funcție, Grigorie Elecheș adresează prima circulară protopopească la 10 ianuarie 1871, circulară prin care anunță numirea sa în funcție și prin care cere preoților să trimită bilanțurile financiare, precum și consecute referitoare la starea școlilor confesionale și la elevii obligați să frecventeze școala. Circulara este redactată într-un stil concis, protopopul precizându-le preoților că *de aici înainte se ve adresati la mene intru tote cele officiose*²⁴, precizare necesară, dacă facem referire la acțiunile împotriva fostului protopop.

Perioada în care Grigorie Elecheș a păstorit scaunul protopopesc din Alba Iulia s-a remarcat în special prin cererile protopopului de mărire a salariului. Repetatele solicitări²⁵ ale protopopului sunt justificate prin prezentarea veniturilor (150 florini salariul protopopesc, la care se adaugă 50 florini proveniți din arendarea porțiunii canonice), insuficiente pentru un trai decent. *Starea me ca parohu si protopopu cu respectu la celea material, in Alba Iulia este astfelu de misera, in catu nu-mi restza altceva decatu una din doua: seau se mi se urce salariulu protopopescu seau se-mi cautu altu locu si alte midiuloce de subsistentia*²⁶, arată el într-un raport din 1875. *Erași sunt constrinsu prin fortia impregiurariloru materiali a recurge la gratia Excelentiei vostre pentru a fi subsideatu dein Cassa Venerabilulu Cleru archidiecesanu*²⁷, îi scrie mitropolitului în 1882.

La aceste lipsuri financiare se adaugă și presiunile fostului protopop, Augustin Papp, de a reveni în oficiile de protopop și paroh în Alba Iulia-Lipoveni. Într-o scrisoare adresată mitropolitului în anul 1881 Elecheș se arată șocat de acțiunile lui Papp, care afirmase că, la prima reclamație împotriva lui Elecheș, acesta va fi revocat din funcție, nefiind susținut de la Blaj. Această stare de lucruri, spune Elecheș, poate fi crezută doar de *francmasonii, darvinistii si*

²³ Ibidem, dos. 139/1871, f. 1-2.

²⁴ D.J.A.N. Alba, fond Protopopiatul greco-catolic Alba Iulia - Acte înregistrate, dos. 22/1871, f. 5.

²⁵ O parte din corespondența referitoare la mărirea salariului protopopesc poate fi regăsită la D.J.A.N. Alba, fond Mitropolia Română Unită de Alba Iulia și Făgăraș cu sediul în Blaj - Acte înregistrate, dos. 3356/1875, 2201/1877, 1332/1878, 2164/1878, 2099/1879, 2183/1879, 1147/1880, 1191/1880, 2754/1880, 1059/1881, 1122/1881, 2766/1881, 658/1882, 764/1882, 845/1883, 1021/1883, 1110/1884, 1174/1884, 224/1885, 413/1885, 1459/1886, 3053/1886 etc.

²⁶ D.J.A.N. Alba, fond Protopopiatul greco-catolic Alba Iulia - Acte înregistrate, dos. 116/1875, f. 17.

²⁷ Ibidem, dos. 225/1882, f. 1.

ateistii. Pentru orice eventualitate, protopopul se declară gata a renunța la Alba Iulia, solicitând în schimb protopopiatul Ludușului²⁸.

Această cerere nu își găsește o rezolvare pozitivă, Grigorie Elecheș ocupând până la moartea sa, în 1886, scaunul protopopesc din Alba Iulia.

Nici preoții pe care îi păstora nu l-au scutit de probleme, cele mai multe din ele legate de netrimiteră la timp a conspectelor sau completarea rapoartelor cu superficialitate. După numai 4 ani de la urcarea în scaunul protopopesc, circulare pline de amărăciune sunt adresate preoților subordonați: *Nu ve impliniti datorintiele ce vi le impune sacrulu oficiu si inalta-ve misiune si chemare, pentru ca seau nu le pricepeti, seau nu le cosiderati intru nemica, si asia jocati rolu de mercenari in venia Domnului; si apoi in astfeliu de stare sunteti indolenti si nu ve pasa nece de baserica, nece de scola, nece de poporu, nece de virtute, nece de onore, nece de opiniunea publica, nece de corecta administratiune de parochia, de protopopiatu si de archidieceasa, tractarile blande si umane desconsiderate le batjocoriti si insultati cu asemenea nepasare*²⁹.

Un moment dificil în viața protopopiatului este reprezentat de moartea lui Grigore Elecheș, survenită în anul 1886. Nelăsând în urma sa un executor testamentar și nici fonduri pentru înmormântare, decesul protopopului i-a pus pe curatorii bisericii într-o poziție delicată. În scrisoarea adresată Ordinariatului Mitropolitan, prim-curatorul descrie hotărârea de a-l înmormânta pe *Domnulu adormitulu* conform funcției sale înalte, cu rugămintea de a fi susținuți material de Ordinariat. În ceea ce privește viitorul ocupant al parohiei Alba Iulia-Lipoveni, prim-curatorul îl propune pe preotul mănăstirii din Maieri, fost capelan în localitate³⁰.

Cererea de numire a preotului din Maieri în Alba Iulia-Lipoveni nu a fost soluționată pozitiv, deoarece se împământenise obiceiul ca ocupantul parohiei Alba Iulia-Lipoveni să fie protopopul.

Deși în mod tradițional protopopii erau propuși de sinoadele protopopiale și validați de mitropolit³¹, soluția găsită de Mitropolia din Blaj pentru ocuparea oficiilor vacante de preot în Lipoveni și de protopop a fost una neobișnuită, fiind organizat un concurs pentru ocuparea ambelor posturi.

Prin circulara mitropolitană din 3 august 1886³² se organizează concurs pentru ocuparea parohiei Alba Iulia-Lipoveni și a Protopopiatului Alba Iulia, devenite vacante. Potrivit acestei circulare, ocupantul oficiului parohiei Alba

²⁸ Ibidem, dos. 212/1881, f. 3-4.

²⁹ Ibidem, dos. 91/1874, f. 1.

³⁰ D.J.A.N. Alba, fond Mitropolia Română Unită de Alba Iulia și Făgăraș cu sediul în Blaj - Acte înregistrate, dos. 1745/1886, f. 1.

³¹ Miron 2004, p. 146.

³² D.J.A.N. Alba, fond Protopopiatul greco-catolic Alba Iulia - Acte inventariate, dos. 1/1886-1916, f. 8.

Iulia-Lipoveni urma să beneficieze de o casă parohială cu mai multe camere și celar de piatră, coteț pentru porci, grădină de legume în care este plantată puțină vie și porțiunea canonică de 21 de iugăre. La acestea se adăugau alte venituri, din care amintim: binecuvântarea apei în prima zi după naștere - 10 creițari; botezul unui nou-născut - între 20 și 50 de creițari; rugăciunea de la 40 de zile - 10 creițari; molitva de la spovedania din Postul Mare - între 2 și 4 creițari de la fiecare persoană; pregătirea documentelor pentru căsătorie și căsătoria - 2 florini și 68 creițari; pentru cele trei vestiri de la cununie - 1 florin; urmarea cea mică la sfințirea apei - 1 florin; la Bobotează - 50 creițari de la fiecare casă; la cuminecarea bolnavilor - 10 creițari; la o citire la patul bolnavului - 20 de creițari; înmormântarea unei persoane în vârstă de până la 7 ani - 1 florin, iar pentru o persoană peste 7 ani - între 6 și 10 florini; pentru ținerea unui parastas - 1 florin; pentru serviciile divine susținute în favoarea arestaților civili din arestul tribunalului Alba Iulia - 120 florini etc. Prin aceeași circulară, potențialii concurenți erau înștiințați că salariul protopopesc este în valoare de 120 florini v.a., la care se adăugau alte venituri împământenite. Doritorii erau invitați ca până la data de 15 septembrie 1886 să înainteze către Consistoriul Mitropolitan cererile timbrate.

Prin Decretul nr. 2814 din 30 octombrie 1886 în oficiile de protopop de Alba Iulia și paroh în Alba Iulia-Lipoveni este numit Simion Micu, profesor de teologie³³.

În cererea prin care își motiva opțiunea pentru scaunul protopopesc, Simion Micu își prezenta activitatea: profesor de teologie la diferite instituții de învățământ, asesor la Tribunalul matrimonial de a II-a instanță, asesor la Exactorat, asesor la Consistoriu, apărător la Tribunalul matrimonial de a II-a instanță. În sprijinul numirii sale, Simion Micu aduce și faptul că, odată primit oficiul protopopesc, Fondul Basilitan va fi degrevat de susținerea salariului său de profesor³⁴.

Acest protopop a desfășurat o activitate susținută în toate domeniile, mărturie stând volumul mare de documente păstrate: protocoale ale vizitelor canonice, procese-verbale ale sinoadelor protopopești, conspecte ale situației școlilor confesionale etc.

El este cel ce a pus bazele fondului școlar protopopial și ale fondului bibliotecii protopopiatului. La inițiativa sa a luat ființă reuniunea învățătorilor din Comitatul Alba Inferioară.

La 24 august 1889 se înființează fondul bibliotecii din protopopiatul greco-catolic Alba Iulia. Din statutele adoptate cu acest prilej³⁵ și aprobate de

³³ Șematism 1900, p. 727.

³⁴ D.J.A.N. Alba, fond Mitropolia Română Unită de Alba Iulia și Făgăraș cu sediul în Blaj - Acte înregistrate, dos. 2814/1886, f. 1-2.

³⁵ D.J.A.N. Alba, fond Protopopiatul greco-catolic Alba Iulia - Acte inventariate, dos. 1/1889-1939, f. 1-3.

către Consistoriu în ședința din 7 septembrie 1889 se poate observa că fondul avea drept scop procurarea cărților *de cupresu teologicu si moralu*, scrise îndeosebi în limba română, precum și achiziționarea ziarelor editate de forurile bisericesti române.

Pentru atingerea scopului propus, atât protopopul cât și preoții din protopopiat urmau să achite timp de 10 ani taxe: 2 florini v.a. protopopul și 1 florin v.a. preoții. După expirarea celor 10 ani, urma a se decide în cadrul sinodului protopopesc dacă mai trebuiau strânși bani sau ajungea suma rezultată din dobânda obținută la bănci.

Hotărârea de a se înființa un fond școlar protopopial a fost luată în cadrul lucrărilor sinodului protopopial din 18 noiembrie 1872 și reanunțată în cadrul sinodului din 21 mai 1877³⁶, când protopopul specifică motivele pentru care este necesar un astfel de fond: *pentru procurarea Cartiloru de trebuintia necontestabile in respectulu prosperarei religiunei, moralitatii prin acestea in celu alu bisericeii, alu scolei, alu natiunei, alu patriei si alu umanitatii*³⁷.

Cu toate aceste ambițioase planuri, fondul școlar protopopial se înființează abia la 24 august 1889, statutele sale fiind aprobate de către Consistoriul Mitropolitan la 7 septembrie 1889³⁸.

Scopul acestui fond era promovarea învățământului în școlile populare din protopopiatul Alba Iulia. Pentru realizarea acestui deziderat se propuneau ca surse de venit: donațiile, taxe de 20 creștari de la fiecare comună, 15 creștari proveniți de la oficiul protopopial pentru fiecare dispensă de căsătorie și amenzi aplicate preoților care lipseau fără justificare de la sinoadele protopopiale³⁹.

A fost un om energic, reușind să conducă protopopiatul în mod ferm, dar fără a crea resentimente în rândul preoților subordonați sau al credincioșilor.

Retragerea sa din funcția de protopop al Albei Iulia a survenit odată cu pensionarea, la 9 ianuarie 1918⁴⁰.

ALEXANDRA DANA ZECHERU

³⁶ D.J.A.N. Alba, fond Protopopiatul greco-catolic Alba Iulia - Acte înregistrate, dos. 129/1877, f. 10.

³⁷ Ibidem.

³⁸ D.J.A.N. Alba, fond Protopopiatul greco-catolic Alba Iulia - Acte inventariate, dos. 1/1888-1920, f. 4.

³⁹ Ibidem, f. 3

⁴⁰ D.J.A.N. Alba, fond Protopopiatul greco-catolic Alba Iulia - Acte înregistrate, dos. 12/1918, f. 1.

**PROMINENT GREEK-CATHOLIC ARCHPRIESTS FROM ALBA IULIA
AT THE TURN OF THE 20th CENTURY**

ABSTRACT

The rank of archpriest was a fundamental Church institution, as it linked the centre (the Bishopric) with the periphery (the parishes). Archpriests were extremely influential in their subordinate parishes. They had clear tasks, such as visiting their parishes, managing Church incomes, taking part in the election of the Metropolitan Bishop and in synods. Archpriests also coordinated worship, administration and social activities from their districts.

They were appointed by the Metropolitan Bishop or after an open competition. In their work, archpriests were guided by their own beliefs and by their own interpretation of orders from above, as well as by likings and dislikes. The documents of the time reveal a lively, colorful world.

Abrevieri bibliografice

- D.J.A.N. Alba - Direcția Județeană Alba a Arhivelor Naționale, fondurile: Mitropolia Română Unită de Alba Iulia și Făgăraș cu sediul în Blaj - Acte înregistrate; Protopopiatul greco-catolic Alba Iulia - Acte inventariate; Protopopiatul greco-catolic Alba Iulia - Acte înregistrate.
- Dumitran 2005 - Daniel Dumitran, *Un timp al reformelor. Biserica Greco-Catolică din Transilvania sub conducerea episcopului Ioan Bob (1782-1830)*, București 2005.
- Grama 1884 - Alexandru Grama, *Istori'a Bisericei Romanesci Unite cu Rom'a dela inceputulu creștinismului pana in zilele noastre*, Blaj 1884.
- Miron 2004 - Greta-Monica Miron, *Biserica greco-catolică din Transilvania. Cler și enoriași (1697-1782)*, Cluj Napoca 2004.
- Șematism 1900 - *Șematismul veneratului cler al Arhidiecesei Metropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș pre anul Domnului 1900 de la Sânta Unire 200*, Blaj 1900.